

Interview met Dr. (L.K.J.) Liesbeth Baartman

Ontwikkelaar van theoretische kaders, maar wel samen met de praktijk; ik voel me een boundary crosser

■ Harry Molkenboer

Ing. H.F.A.M. Molkenboer MEd is master toetsdeskundige en eigenaar van Bureau voor Toetsen & Beoordelen en is lid van de redactie van EXAMENS. E-mail: harry.molkenboer@toetsen-beoordelen.nl

■ Jan Jacobs

Ir. J.W.J. Jacobs is voorzitter van de Regionale Examen Commissie Heuvelrug Rivierengebied van Yuverta en redactielid van EXAMENS. E-mail: j.jacobs@yuverta.nl

In de periode 2007-2012 zijn in Examens, tijdschrift voor de toetspraktijk twaalf portretten gepubliceerd van 'Kopstukken uit de Nederlandse examenwereld'. Het waren portretten van Nederlanders die een bijzondere plaats innemen in de wereld van toetsing en examinering. Nu vijftien jaar verder start de redactie met een nieuwe serie portretten van 'Kopstukken uit de Nederlandse toetswereld'. We hebben veel nieuwe Kopstukken!

Inleiding op de nieuwe serie Kopstukken uit de Nederlandse toetswereld

De redactie is van mening dat goede examinering niet mogelijk is zonder een goede theoretische basis. De examenwereld kent enerzijds wetenschappers die via onderzoek en publicaties theoretische vernieuwingen brengen. Anderzijds zijn er talloze personen werkzaam in de examenbranche, die voor de taak staan examens samen te stellen en op een eerlijke en transparante wijze af te nemen. De eerste uitgave "Kopstukken uit de Nederlandse examenwereld" portretteerde twaalf theoretische vernieuwers en/of kopstukken die theorie en praktijk verbinden. Geportretteerd waren: Adriaan de Groot, Bob van Naerssen, Wynand Wijnen, Wim Hofstee, Wim van der Linden, Norman Verhelst, Dato de Gruijter, Don Meltenbergh, Jules Peschar, Cees van der Vleuten, Pieter Drenth en Henk van Berkel.

De redactie vond het nu tijd voor een nieuwe serie portretten van ‘Kopstukken in de Nederlandse toetswereld’. Omdat het eerste portret vijftien jaar geleden verscheen, het blad Examens veel nieuwe lezers heeft en de E-Nieuwsbrief door bijna 10.000 belangstellenden wordt gevolgd, heeft de redactie ervoor gekozen om de twaalf eerder verschenen portretten te herhalen in de komende E-Nieuwsbrieven van Examens. Het eerste ‘oude’ portret is verschenen in E-Nieuwsbrief 37 van 31 maart 2022 en betrof prof. dr. A.D. (Adriaan) de Groot (hoogleraar, schaker, denkpsycholoog, methodoloog, onderwijskundige, wetenschapsfilosoof, essayist en medegrondlegger van Cito).

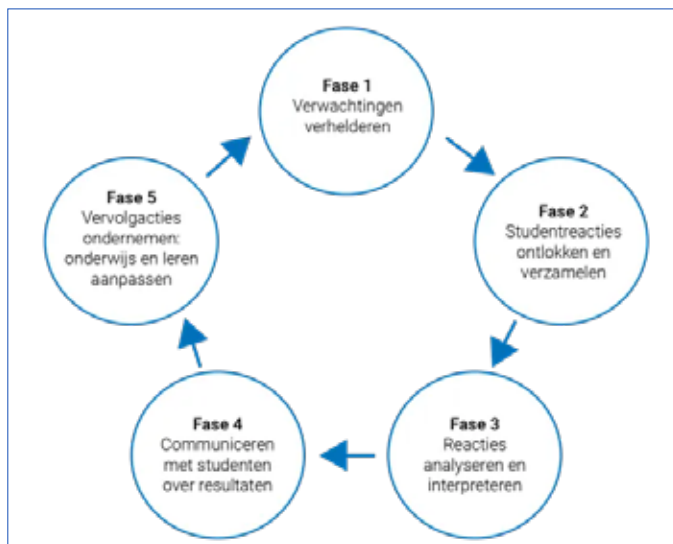
In deze uitgave van Examens is de eer aan dr. (L.K.J.) Liesbeth Baartman om als eerste de nieuwe serie Kopstukken aan te voeren.

We spraken Liesbeth Baartman op woensdagavond 23 februari 2022 vanaf 20:30 uur. Het moest op een avond omdat het anders in de drukke agenda van Liesbeth niet in te plannen was. Het geplande uur interview liep op een

prettige en indringende wijze uit tot 22:30 uur. Liesbeth, dank dat je zoveel tijd en energie hieraan wilde besteden.

Wie bent je en wat is je specialisme?

“Ik ben bijzonder lector Toetsing en Beoordeling in Beroepsonderwijs bij Hogeschool Utrecht. Binnen het Lectoraat Beroepsonderwijs geef ik leiding aan onderzoeksprojecten over toetsingsvraagstukken in het beroepsonderwijs, met vaak een focus op programmatisch toetsen en formatief evalueren. Ook begeleid ik (pre)promotietrajecten en praktijkgericht onderzoek van docenten/onderwijsprofessionals. Denk bij het beroepsonderwijs aan de hogeschool zelf, het bredere veld van het beroepsonderwijs (mbo/hbo) en professionaliseringstrajecten voor werkenden. Ook ben ik coördinator van de onderzoekswerkplaats Beoordelen in het Beroepsonderwijs. Binnen het Teaching and Learning Netwerk van Hogeschool Utrecht hebben we het HU Netwerk Toetsing opgericht, waarin we werken aan professionalisering en kennisdeling rondom toetsing. Dat gaat over BKE en SKE, maar eigenlijk over alle ontwikkelingen op het gebied

Figuur 1. Formatieve Evaluatiecyclus (Gulikers & Baartman, 2017)

van toetsing en hoe we als hogeschool daarin mee kunnen en willen omgaan. Dit alles kan ik natuurlijk nooit alleen, niet met deze omvang en dit bereik. Daarom ben ik heel dankbaar voor alle samenwerkingen binnen en buiten de hogeschool.”

Wat Liesbeth niet vertelde, was dat ze ook veel publiceert. Via de volgende link tref je hiervan een overzicht aan: <https://www.hu.nl/onderzoek/onderzoekers/liesebeth-baartman>.

Hoe zouden we jouw brede expertise op toetsgebied mogen samenvatten?

“Binnen het veld van toetsing zijn mijn expertises programmatisch toetsen binnen het beroepsonderwijs (mbo/hbo) en formatief evalueren. Dit koppel ik altijd aan het bredere vraagstuk: hoe kunnen we met toetsing beter recht doen aan de complexiteit van de beroepspraktijk en de leerprocessen die we beogen in het beroepsonderwijs. Samen met Judith Gulikers heb ik bijvoorbeeld de Formatieve Evaluatiecyclus ontwikkeld (zie Figuur 1). Een ander voorbeeld is KIT2.0 ... (zie hierna)”

Op wie of waarop richt je je vooral?

“Ik richt mij vooral op docenten en andere opleiders binnen het hbo en het mbo en zijdelings op docenten binnen het vmbo. Hierbij heb ik te maken met docenten in verschillende contexten en rollen. Ze hebben bijvoorbeeld zitting in examen- of curriculumcommissies of nemen deel aan een ontwerpteam gericht op toetsing. Ook opleiders op de werkplek hebben een belangrijke rol in toetsing, bijvoorbeeld stagebegeleiders die studenten begeleiden én beoordelen. Ik confronteer theorie graag met de praktijk. Een theorie is één ding, maar het wordt past echt complex als je ermee gaat werken. Ik gebruik daarom de praktijk en deze daagt mij vervolgens weer uit om de theorie weer te versterken. *Boundary crossing*, dat is mijn ding.”

Carla Oonk & Judith Gulikers (2018) zeggen over boundary crossing in de Canon beroepsonderwijs het volgende. Vertrekpunt van de boundary crossing-theorie (Akkerman & Bakker, 2011) is dat personen of organisaties tot nieuwe, innovatieve resultaten komen wanneer ze across boundaries, dus over grenzen heen, werken en leren. In een boundary crossing-werk- en -leeromgeving zijn de deelnemers zich bewust van de grenzen die zich voordoen, ze zoeken die grenzen actief op en spannen zich in om deze grenzen over te steken op weg naar een zogenaamde transformatieve praktijk, een nieuwe manier van denken en doen over de grenzen van het bestaande heen (Daniëls, Edwards, Engeström, Gallagher, & Ludvigsen, 2010).

“Verder werk ik veel in netwerken, zoals het Netwerk Toetsbekwaamheid (www.toetsbekwaamheid.nl) en het Netwerk Programmatisch toetsen (<https://lerenvantoetsen.nl/programmatisch-toetsen>). Die netwerken zijn voor mij juist ook weer die verbindingen met de praktijk, daar komen belangrijke gedeelde praktijkvragen uit voort.

Wat ik geweldig vind aan die netwerken, is dat daar écht samen wordt gewerkt aan kennisdeling en ook kennisontwikkeling. Daar wordt een prangend probleem benoemd (recent bijvoorbeeld: hoe kunnen we de borgende rol bij programmatisch toetsen invullen), en binnen de kortste keren staat een groepje mensen op die zich daarin verder gaat verdiepen én concrete producten oplevert voor de praktijk. Toetsing heeft inmiddels zoveel bekendheid en belangstelling, dat zo’n netwerk uit zichzelf werkt en zich ontwikkelt. Dat is echt iets van de laatste jaren. Overigens heeft de corona en online werken hieraan bijgedragen. De lijntjes zijn heel kort geworden. Iemand brengt

een vraag in het netwerk en er wordt van alle kanten professioneel op gereageerd en daarop wordt weer 'gereplyd'.

Het hiervoor genoemde Netwerk Toetsbekwaamheid heeft ongeveer 750 deelnemers en aan het Netwerk Programmatisch toetsen doen 40 hbo-opleidingen mee. Voor openbare online bijeenkomsten hebben we soms zelfs wel 500 aanmeldingen. Voorafgaand aan corona hadden we een zaal voor zoveel deelnemers vast niet vol gekregen.

Wat ook kenmerkend is aan praktijkgericht onderzoek, bleek voor mij kort geleden tijdens een congres. Een toehoorder vroeg hoe het gelukt was om zoveel participanten te krijgen voor het onderzoek in het kader van KIT2.0 (het kwaliteitsinstrument voor toetsprogramma's). Of ik ze ervoor betaalde? Nee, niks, maar er was behoefte aan een kwaliteitsinstrument. Er ligt een vraag uit de praktijk en ons onderzoek sloot aan bij die behoefte. Dus vanuit het perspectief van praktijkgericht onderzoek was dat eigenlijk een heel vreemde vraag. Weer die boundary crossing."

De zelfevaluatie-methodiek KIT2.0 is gebaseerd op principes van programmatisch toetsen. Deze basisprincipes zie je terug in de kwaliteitscriteria.

KIT1.0 is ontwikkeld in 2013 door Liesbeth Baartman, Raymond Kloppenburg en Frans Prins (zie ook: Baartman, Kloppenburg & Prins, 2013 en 2017). KIT1.0 was een zelfevaluatiemethodiek voor opleidingsteams in het beroepsonderwijs en vormde ook de basis voor KIT2.0. Sinds 2013 is veel praktijkervaring opgedaan met het werken met KIT1.0. Ook in de wetenschap heeft het denken over toetsprogramma's zich flink ontwikkeld sinds 2013. Dit was bij elkaar reden om

KIT2.0 te ontwikkelen. Een belangrijke aanpassing is bijvoorbeeld dat de zelfevaluatie KIT2.0 (bijna) volledig met het team wordt uitgevoerd, en evaluatoren dus niet vooraf de digitale tool invullen. Daarbij zijn de meest recente wetenschappelijke inzichten verwerkt in KIT2.0. Het KIT2.0 gaat nog meer écht over het toetsprogramma als geheel, en dus niet over losse toetsen die daarin zitten.

Meer informatie over KIT2.0 is te vinden via: <https://www.kwaliteit-toetsprogramma.nl/achtergrond/>.

Wat versta je onder toetsing en/of examinering?

"Dit heb ik verteld tijdens de Openbare les die ik onlangs op 18 mei 2022 heb gehouden, namelijk dat 'Toetsing samen leren en beslissen is!' De opname van de Openbare les komt later nog."

In de komende E-Nieuwsbrief van Examens zal de link hiernaar worden opgenomen.

"Toetsing zie ik dus als een proces waarin je informatie verzamelt over waar de lerende staat en waarde hangt aan die informatie. Vervolgens gebruik je die informatie voor verschillende doelen zoals het geven van feed forward en om te beslissen. Daarnaast zie ik toetsing ook in een breder kader, gericht op een leven lang ontwikkelen. Belangrijk is vooral dat onderscheid tussen informatie verzamelen en daar een waarde aan hangen, en vervolgens iets doen met die informatie. Meestal doen we dat automatisch tegelijk: een student maakt een toets, die wordt beoordeeld (er wordt een waarde aan gehangen), en daar hangt ook automatisch de beslissing aan vast dat de student bijvoorbeeld een onderwijseenheid afsluit. Als je dat loshaalt, en je afvraagt of/ wanneer je wilt beslissen, dan kan toetsing

een veel natuurlijker onderdeel worden van het leerproces.

Dit betekent ook dat de lerende een meer actieve rol krijgt in het proces van toetsing. Het gaat om samen betekenis geven aan beoordelingscriteria, of eigenlijk aan de vraag wat goed werk is. Net zoals dat in de beroepspraktijk ook gebeurt als collega's overleggen met bijvoorbeeld een klant. Voor de student mogen beslissingen geen verrassing zijn, want ze zijn zelf onderdeel van het proces."

Hoe en wanneer ben je geraakt door het onderwerp toetsing?

"In mijn eigen studententijd (ik heb experimentele psychologie (functieleer) gestudeerd) kreeg ik van die massa-tentamens met gesloten vragen. Maar studenten waren (en zijn) verschillend in wensen ten aanzien van toetsen. Een voorbeeld hoe een en ander ging. We volgden een werkcollege. De docent gaf op welke hoofdstukken we uit de boeken moesten kennen en je kreeg daarover een toetsje met gesloten vragen en dat leverde een punt op. Maar voorafgaand aan dat toetsje vatte de docent de opgegeven hoofdstukken nog even samen. Het gevolg was dat niemand nog de hoofdstukken las. Een gedreven docent, maar niemand leerde meer. Dat triggerde mij. Ik ging met de docent in overleg wat er speelde, en vroeg waarom hij zijn onderwijs zo inrichtte. En wat dat deed met mijn manier van leren en motivatie. Daar ging ik als student ineens over nadenken en deze docent stond ervoor open om dit te bespreken. Erg leerzaam!

Ik ben opgeleid als kwantitatief experimenteel psycholoog. Pas vanaf mijn promotieonderzoek (over kwaliteit van toetsprogramma's) kwam ik in aanraking met edumetrie en kwalitatief onderzoek, zeg maar de meer zachte kant van de psychologie en onderwijskunde. Ik was in eerste instantie verrast dat beoordelaars met elkaar konden overleggen, want dat was toch niet onafhankelijk. Begrippen als validiteit en betrouwbaarheid kregen voor mij een heel andere betekenis. Cees van de Vleuten

was een van mijn promotoren, en dan word je besmet. Ik ben in 2008 gepromoveerd en het begrip programmatisch toetsen bestond toen nog niet eens. Kijken naar kwaliteit op het niveau van toetsprogramma is heel anders dan kijken naar kwaliteit op toetsniveau. Toen is de basis gelegd voor wat uiteindelijk programmatisch toetsen is geworden.

Je kunt zeggen dat ik best een grote move heb gemaakt van de harde cijfermatige kant naar de zachte kant, en daar heb ik geen spijt van. Ik kan nu beide kanten waarderen."

Wie zijn jouw leermeesters geweest?

"Zoals al genoemd is Cees van de Vleuten mijn leermeester geweest, maar ook het Consortium Beroepsonderwijs als organisatie. Door het Consortium kon ik de theorie koppelen aan de praktijk en weer terug. Dit gebeurde in het tijdsbeeld van de periode waarin competentiegericht onderwijs actueel was. Ellen Klatter (lector Versterking Beroepsonderwijs en Studiesucces bij Hogeschool Rotterdam) en Bartha Huijberts (toentertijd Projectleider van het Consortium) waren daar degenen met wie ik samenwerkte voor mijn promotieonderzoek."

Wie beschouw je als vooraanstaand in de toetswereld?

"Momenteel vind ik het werk heel interessant van de groep onderzoekers waartoe David Boud, Elizabeth Molloy en David Carless uit Australië behoren. Ze zijn vooral gericht op formative assessments en recentelijk stellen ze de rol van de lerende met nadruk centraal (feedback literacy). Hierbij gaat het om betekenisgeving en dat doe je samen. Dit sluit ook aan bij hoe ik het proces van toetsing opvat.

En als het gaat om programmatisch toetsen, dan vind ik Cees van der Vleuten wel een boegbeeld, zowel nationaal als internationaal gezien. Daarnaast denk ik aan Lambert Schuwirth, maar ik vergeet vast nog wat, want ik merk dat mijn concentratie nu echt minder wordt, zo laat op de avond."

Wat drijft je?

“Wat mij vooral drijft is het proces van toetsing zo in te richten dat het echt recht doet aan de beroepspraktijk en aan het leerproces zoals we dat in het beroepsonderwijs (mbo en hbo) beogen. Toetsing staat nu nog vaak het leerproces in de weg, terwijl toetsing juist ondersteunend en sturend moet zijn voor het leerproces. Met uiteindelijk een robuuste beslissing.

Bij die leerprocessen gaat het ook om het maken van persoonlijke keuzes van de student, binnen de kaders van de opleiding. Ik zie leren als ingroeien in het beroep en dat doe je in een beroepsomgeving en dat doe je met elkaar; studenten onderling en met de docenten en opleiders uit de praktijk. Toetsing moet hier mede inhoud aan geven; waar staat de student in die groei, waar moet op gestuurd worden, wat helpt die student verder te ontwikkelen? Moeten we met toetsing een hek om de student zetten, terwijl in de praktijk wordt samengewerkt? We moeten dus met elkaar een andere visie op toetsing gaan ontwikkelen.

Kijk hoe de beroepspraktijk eruit ziet en geef daarbinnen de toetsing een plaats die aansluit bij de praktijk. Dus werken ze in de praktijk samen, waarom dan niet binnen de examinering? Bij programmatisch toetsen en formatief evalueren kom ik dit ook tegen. Bij programmatisch toetsen is de vraag: “waarover wil ik straks beslissen?; wat wordt zelfstandig van een student verwacht en wat kan in een groep?” Bij programmatisch toetsen gaat het om holistisch beoordelen. Bij “gewoon” toetsen wordt meestal een beslissing genomen op basis van een gemiddelde van een aantal toetsen. Bij programmatisch toetsen zijn beslissingen los gehaald van de toets, of in het proces van toetsing: losgehaald van het verzamelen van informatie en een waarde hangen aan die informatie. Hierdoor kun je in het proces van toetsing een waarde hangen aan dingen die de student doet of maakt (beroepsproduc-

ten, opdrachten, presentaties, handelingen in de praktijk), maar zonder beslissingen, die ontstaan pas aan het einde. Hierdoor wordt meer recht gedaan aan het leerproces zoals ik aan het begin van mijn antwoord op deze vraag al zei.”

Wat voor visie heb je op toetsing en hoe ziet de toekomst van toetsing er in jouw ogen uit?

“Mijn visie ten aanzien van toetsing is dat toetsing meer moet worden gezien als het proces waarin informatie wordt verzameld over de lerende. Ik zie leren als het ingroeien van de student in het beroep dat bij hem past. Bij toetsing hoort vervolgens ook het vraagstuk: wanneer willen we beslissen en wanneer hoeft dat misschien niet? Die vraag stellen we onszelf te weinig. Denk aan flexibilisering, edubatches en microcredentials. Wat is de behoefte van het werkveld; zijn daarvoor beslissingen nodig? En welke beslissingen dan? Wat voor waarde willen we hangen aan zo’n microcredential? Het werkveld is vaak gericht op versnellen, maar wellicht is vertragen – in de betekenis van bezinnen en laten bezinken – soms wel waardevoller. Dus waar sta je en wat past bij jou en waar wil je goed in worden?”

Waar ben je het meeste trots op?

“Recentelijk het boek met praktijkvoorbeelden over programmatisch toetsen en het leernetwerk programmatisch toetsen; dat heeft heel veel in beweging gezet.”

Wat heb je geleerd van eventuele missers?

“Ik formuleer deze vraag liever als, wat zou ik anders hebben gedaan? Nou, vooral twijfel aan mijzelf, maar dat is mijn aard nu eenmaal. Bij formatief evalueren mag je fouten maken en dat doe ik ook, maar daardoor wil ik juist weer te grondig zijn, en ga ik ook te lang door met dingen, zoals met dit interview (red. 22:26 is het inmiddels).”

Welke boodschap heb je voor de lezers van Examens?

"Dat toetsing leuk is."

Tot slot

Bij de interviewers bleef deze opmerking van Liesbeth hangen: 'Ik zie leren als ingroeien in het beroep.' Zou elke opleiding niet met deze zin moeten beginnen? ■

Referenties

- Guliker, J., & Baartman, L. (2017). De formatieve toetscyclus. Geraadpleegd op 14-03-2022 van: <https://lerenvantoetsen.nl/toolkit-formatief-toetsen/>.
- Oonk, C., & Gulikers, J. (2018). Canon beroepsonderwijs. Boundary Crossing: Leren met en van de ander'. Geraadpleegd op 14-03-2022 van: <https://canonberoepsonderwijs.nl/pedagogisch-didactisch/boundary-crossing-leren-met-en-van-de-ander/?print-posts=pd>.
- Baartman, L.K.J., Kloppenburg, R., & Prins, F.J. (2017). Kwaliteit van toetsprogramma's. In H. van Berkel, A. Bax, & D. Joosten-ten-Brinke (Red.). Toetsen in het Hoger Onderwijs, pp.38-49. Bohn Stafleu van Loghum.

Gesignaleerd

VO-raad wil diploma-eis vervolgopleiding soms loslaten, vervolgopleidingen afwijzend

NOS Nieuws – 9 februari

Leerlingen die hun vmbo-, havo- of vwo-diploma niet halen, zouden in sommige gevallen toch toegelaten moeten worden tot een vervolgopleiding op mbo, hbo of universiteit. Ze kunnen de ontbrekende vakken dan later inhalen. Daarvoor pleit de nieuwe voorzitter van de VO-raad, Henk Hagoort. De leervertraging die door corona is ontstaan, zowel op kennisgebied als sociaal-emotioneel, mag er niet toe leiden dat de schoolcarrière van kinderen mislukt, zegt hij in het AD. "Leerlingen hebben tijd en ruimte nodig om weer bij de les te komen."

Vorig jaar was deze versoepeling al mogelijk voor leerlingen die van mbo naar hbo gingen. Ze werden dan voorwaardelijk toegelaten. De uitgangspositie die leerlingen door corona hebben, zegt volgens Hagoort niets over wat ze als student kunnen bereiken. De VO-raad, de vereniging van scholen in het voortgezet onderwijs, is met het ministerie van Onderwijs in overleg over de plannen.